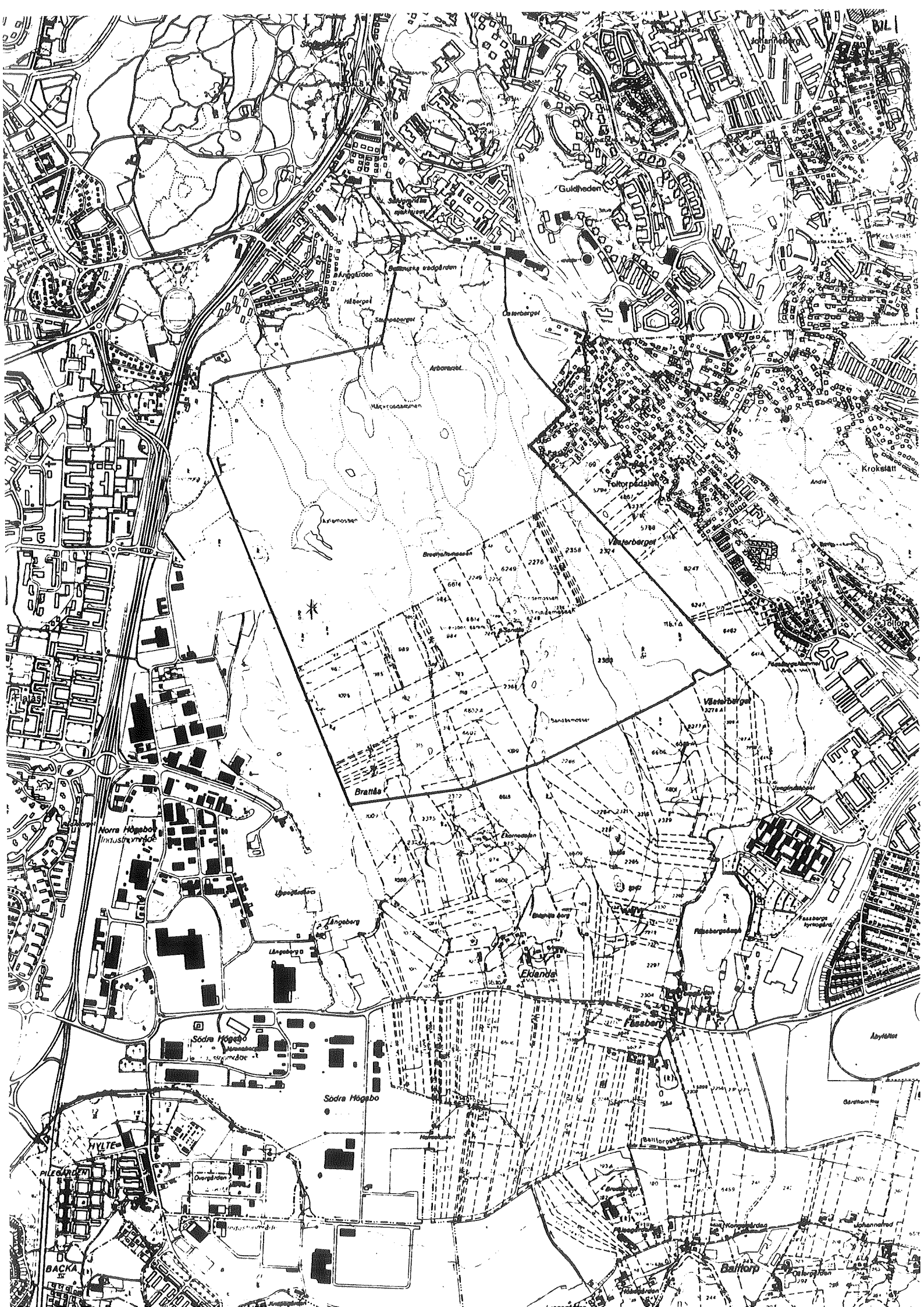

Skötselplan för naturreservatet Änggårdsbergen

BILAGOR

- 1 Översigtskarta Skala 1:20 000
- 2 " Skala 1:10 000 med namn
- 3 Ljunghedarnas utbredning 1979
- 4 Geologi
- 5 Fornlämningar, utsiktspunkter mm
- 6 Nya stigar
- 7 Skyltar, parkeringsplatser
- 8 Motions- och ridstigar
- 9 Arboretumområden
- 10 Nedre Torbjörns mossen restaureringskarta
- 11 Resolution, föreskrifter
- 12 _
- 13 Skötselområden
- 14 " karta
- 15 "
- 16 Föryngringsplan
- 17 Tids- och prioriteringsplan

BIL

Guldheden

Arboretet

Måströmsåmnen

Västerbärke

Västerbärke

Västerbärke

Västerbärke

Västerbärke

Västerbärke

Västerbärke

Västerbärke

Västerbärke

Västerbärke

Västerbärke

Västerbärke

Västerbärke

Västerbärke

Västerbärke

Västerbärke

Västerbärke

Västerbärke

Västerbärke

Västerbärke

Västerbärke

Västerbärke

Västerbärke

Västerbärke

Västerbärke

Västerbärke

Västerbärke

Västerbärke

Västerbärke

Västerbärke

Västerbärke

Norra Högsbo
Industriområde

Norra Högsbo
Industriområde

Norra Högsbo
Industriområde

Norra Högsbo
Industriområde

Norra Högsbo
Industriområde

Norra Högsbo
Industriområde

Norra Högsbo
Industriområde

Norra Högsbo
Industriområde

Norra Högsbo
Industriområde

Norra Högsbo
Industriområde

Norra Högsbo
Industriområde

Norra Högsbo
Industriområde

Norra Högsbo
Industriområde

Norra Högsbo
Industriområde

Norra Högsbo
Industriområde

Norra Högsbo
Industriområde

Södra Högsbo
Industriområde

Södra Högsbo
Industriområde

Södra Högsbo
Industriområde

Södra Högsbo
Industriområde

Södra Högsbo
Industriområde

Södra Högsbo
Industriområde

Södra Högsbo
Industriområde

Södra Högsbo
Industriområde

Södra Högsbo
Industriområde

NYLITE

NYLITE

NYLITE

NYLITE

NYLITE

NYLITE

BACKA

BACKA

Baltorp

Baltorp

Åbylsten

Åbylsten

Åbylsten

Åbylsten

Åbylsten

Åbylsten

Åbylsten

Åbylsten

Åbylsten

Området har tre fornlämningar: en fornborg och två rösen (se bil.).

Målsättning

Området bör få utvecklas fritt.

Engångsåtgärder:

Det tätplanterade granbeståndet utefter körvägen till Lilla Änggården bör totalavverkas.

Området med fornborgen röjs. Detta måste ske i samarbete med länsantikvarien.

Underhållsåtgärder:

Underhåll av stigar samt röjning av områdena med fornlämningar. Detta inkluderar löpande röjningsarbeten för fornborgen. Arbetet måste ske i samarbete med länsantikvarien.

16. Skrikfjällen

Beskrivning

Dessa höjdområden har en glesare hållmarksljunghed (mindre än 50 % täckning), där sänkor beväxas med bl a björk och rönn. Fuktiga sluttningar i främst Västra Skrikfjällen utfylls av blåtåtel-samhälle, medan de lägre partierna i de Östra Skrikfjällen har rikligt med björk. Här är ljunghedarna även väl utbildade. Sålunda har hållmarkshöjderna en 50-90 % täckning av ljung, medan den östligaste delen har uppåt 100 % täckning.

Enstaka granar förekommer.

Det finns tre fornlämningar (rösen).

Målsättning

Området bör i stort få utveckla sig fritt, dock bör ljunghedarna i östligaste delen skötas.

Västra Skrikfjällen kan göras lättare tillgängliga.

Engångsåtgärder:

En stig från Axlemossens sydvästra hörn kan anläggas till den närmaste (norra) toppen med det ena röset.

Ljungheden öster om Skrikfjällen kan försiktigt brännas enligt uppgjord plan. Enstaka granar i östra delen av området bör avverkas.

Underhållsåtgärder:

Sly rensas bort på ljunghedar och utefter vägar samt en gallring utefter västra stranden av mossen.

Röjning av fornlämningarna, vilket måste ske i samarbete med länsantikvarien.

17. Västerbergets ljunghed- och hedskojsområde

Beskrivning

Detta område inom Mölndals kommun är den direkta fortsättningen på det NV-SÖ utsträckt Österberget inom norra reservatsdelen. Även här är vegetationen av hedstyp.

Inom skogsklädda ytor dominerar björk, som i sänkorna kan bli mycket grovstammiga. Dessutom förekommer rika inslag av ek, rönn, asp och brakved. Fältskiktet har ett ört-ris-samhälle, vars vanligaste representanter är krustätel (*Deschampsia flexuosa*), liljekonvalj (*Convallaria majalis*), ängskovall (*Melampyrum pratense*), harsyra (*Oxalis acetosella*), blåbär och lingon. Våraspekten karaktäriseras av blommande vitsippa (*Anemone nemorosa*), skogsstjärna (*Trientalis europea*) och ekorrbrä (*Majanthemum bifolium*).

Utefter den västra sluttningens fuktiga sänkor förekommer asp i såväl små som stora bestånd och av olika ålder. I norra delen av västsluttningen är skogen mer ängsartad och domineras av vinterek (*Quercus petraea*) med uppslag av hassel och rikligt klängande kaprifol (*Lonicera periclymenum*).

De öppnare ytorna har till 60-70 % en hållmarksljunghed, som kläder bergstopparnas västvända sidor. Höjdområdet ca 200 m väster om punkten 118,8 m har södra reservatsdelens bäst utvecklade ljunghed. I ljunghedens fuktigare sänkor dominerar björk av olika ålder, liksom blåtätel (*Molinia coerulea*). På de torrare partierna förekommer fläckvis aspsly liksom enstaka tallar.

En fuktig hedtyp här är klockljungheden med *Erica tetralix* som karaktärsväxt. Till detta växtsamhälle ansluter sig pors (*Myrica gale*), myrlilja (*Narthecium ossifragum*), tuvsäv (*Scirpus caespitosus*) och odon (*Vaccinium oxycoccus*). Fukthedsvegetation förekommer i ett flertal små sänkor i södra delen.

Denna del av naturreservatet är den mest höglänta. Den högsta toppen når 118,8 m ö h och ligger nära sydöstra hörnet. Här finns också det tidigare nämnda flyttblocket: "Ett block av ögongnejs nära höjdsiffran 118 (NV om Tolltorp). Dimensioner 6 x 4 x 2,5 m. Ett block NNV om föregående och av ungefär samma storlek." (Ur SGU Aa 173:1931)

Målsättning

Områdets vegetation bör få fritt utvecklas.

Engångsåtgärder:

En promenad- och motionsstig i områdets östra del är nyligen anlagd och bör förbättras framför allt i den norra delen genom försiktig röjning. Stigen kan ställvis prepareras med tvärgående stockar som erosionshinder, framför allt i de brantaste grusvittringsområdena.

Insynshindrande vegetation runt flyttblocken tas bort. Områdena med rösen röjs. Detta måste ske i samarbete med länsantikvarien.

Underhållsåtgärder:

Anlagda och markerade stigar hålles öppna och framkomliga. Förbuskning runt flyttblocken bör hållas efter.

Aspslyet bör ej röras, eftersom en viss självrensning sker genom viltbete samt torka på högläntare växtlokaler. Rishögar och björkfälle söder om

punkt 118,8 bör bort. Rökning av områdena med fornlämningarna. Arbetet måste ske i samarbete med länsantikvarien.

18. Mölndalsravinen

Beskrivning

Denna ravin utgör en av södra delens bäst markerade topografiska företeelser. Den ängsartade lövvegetationen ger ett frodigare växtsamarhålle än omgivande hedmarker.

Dominerande trädslag i dalgångens botten är al, björk och asp. Buskskiktet utgöres av brakved, sälg och öronvide. Fältskiktet har blåtåtel (*Molinia coerulea*), kärrviol (*Viola palustris*), blodrot (*Potentilla erecta*), älgört (*Filipendula ulmaria*), humleblomster (*Geum rivale*) samt *Juncus*- och *Carex*-arter. Vissa delar av ravinens södra del äger en björkblandad granskog med skogsfråken (*Equisetum silvaticum*) och majbråken (*Athyrium filix-femina*).

På den västra sidan växer en tät planterad grandunge utan nämnvärd undervegetation. På motsatta sidan växer även granskog blandad med hassel.

Gran förekommer i mindre grupper på några ställen. Enstaka praktfulla storgranar.

I norra delen av skötselområdet upptas ravinens botten av en rönnskog med flerstammiga träd.

I den västra sidans sluttning växer hassel på välkänt västkust-sätt, dvs i den östvända, läiga sluttningens bättre jordmån.

Asp med 1-2 dm i stamdiameter förekommer på två ställen.

Målsättning

Nuvarande vegetationssammansättning enligt beskrivningen ovan bör i möjligaste mån behållas.

Aspskogen bör gynnas.

Våtmarksområdena i dalbotten bör få utveckla sig fritt, då de är av betydelse för viltet.

Engångsåtgärder:

Stigen i dalbotten bör för att förbättra framkomligheten rustas upp på vissa ställen genom en försiktig röjning längs kanterna.

En viss korrigerig av stigens sträckning samt spångning över våtmarker exempelvis i norra delen kan vara nödvändig.

Gamla vindfällena samt rishögar tas bort.

Hasselskogen på västslutningen längst i söder bör tas fram genom avverkning av gran.

Aspdungarna bör tas fram och gallras något. Detta skall göras mycket försiktigt (ringbarkning) för att undvika stort slyuppslag.

Solitära jättegranar bör sparas.

Underhållsåtgärder:

Underhåll av stigens framkomlighet samt rensning av sly.

19. Sandåsmossens rika blandskogsområde

Beskrivning

Detta hedskogsområde är ej så höglänt som Västerbergets på andra sidan Mölndalsravinen. Den södra delen är dessutom mer skogtäckt och inte så starkt kuperad.

Den norra delen löper i en smal bård på höjden utefter ravinen. Detta är en fortsättning på de östvända små lövskogs- och odlingspartierna som går in i norra reservatsdelen.

Mycket gamla björkar står nära kommungränsen, för övrigt växer här ek, rönn och asp. Jordmånen är god till följd av det skyddade östläget.

Merparten av områdets södra del har en blandskog av björk, ek, tall, rönn, asp och gran, där uppslaget av unga ekar (*Quercus petraea*) är iögonfallande. Den sydligaste delen upptas av Sandåsmossen och ljunghedsmarker.

Sandåsmossen har en vegetationstyp som är representativ för flertalet våtmarker inom reservatet.

Den har en såväl kärr- som mosseartad bergskontakt. Kärrvegetationen har dominerande ytor av trädstarr (*Carex lasiocarpa*), flaskstarr (*Carex rostrata*) och mindre vassar (*Phragmites communis*). På vattenytan ses vit näckros (*Nymphaea alba*). Mossvegetationen byggs upp av vitmossor (*Sphagnum* spp), ängsull (*Eriophorum angustifolium*), tranbär (*Oxycoccus quadripetalus*), rosling (*Andromeda polifolia*), vitag (*Rhynchospora alba*), rundsileshår (*Drosera rotundifolia*) och kråklöver (*Comarum palustre*). Mot strandens torrare partier växer klockljung (*Erica tetralix*) och blodrot (*Potentilla erecta*).

Landstrandens hållmarker har ljunghed till 50-60 %.

Träd- och buskvegetationen består av björk (dom.) med uppslag, tall och bergtall (*Pinus mugo*).

I östra delen av hedområdet skedde stormfällning hösten 1969. Här är nu täta buskage av björk, asp och sälg. Angränsande till detta finns ett planterat bestånd gran, som är mycket tätt. Dessutom torde det vara ointressant ur naturvårdssynpunkt. Genom området går en delvis anlagd delvis förbättrad stig som utgör fortsättning på Västerbergets motions-slinga.

Målsättning

Området bör på mycket lång sikt inom vissa områden återfå sin ekskogsvegetation. För övrigt bör den omväxlande blandskogskaraktären be-hållas.

Engångsåtgärder:

När det gäller att gynna eken torde vissa enstaka barrträd kunna avverkas i en första omgång. Sålunda bör bergtall (*Pinus mugo*) och gran

först tas. Området bör sedan rensas så att de unga ekarna framträder. Ibland kan gallring behövas.

Uppslaget av björk och sälg bör röjas. Asp sparas till vidare. Rotvältor och gammalt fälle åtgärdas.

Den anlagda stigen norrifrån mot Valås bör göras bättre framkomlig i området ca 100-150 m ÖSÖ om Trindemossens sydspets. Rensning av vegetationen vid Mellersta Sandåsmossen vid vägen för att öka insynen mot sjön.

Underhållsåtgärder:

Gallring i den uppväxande ekskogen.

Mindre ljunghedspartier i anslutning till denna bör bevaras genom slyröjning.

Där ekuppslag finns bör dessa gynnas.

Vägar och stigar hålles framkomliga och rensas vid behov.

20. Trindmossens ljungområde

Beskrivning

Större delen av detta område upptas av hållmarksljunghed med en täckningsgrad av ca 70-80 %. I den norra delens högre belägna partier växer ljungen på relativt enhetliga ytor av vittringsgrus.

Sälunda finns strax öster om Trindemossen en tämligen horisontell yta bevuxen med ljung till nästan 100 %. Den hyser ett av kommundelens finaste ljungbestånd.

Enstaka tallar och björkar står i heden och kan ytterligare utglesas. Här finns även stora sår av grusvittrad gnejs. Stigen i sydlig riktning från Mölndalsravinen mot Trindemossen går i starkt motlut och är erosions-säkrad medelst trappstegsstockar. Stigen, som här är ungefär metern bred, kantas av storvuxna björkar som ger skugga vid vandringen över heden.

Målsättning

Ljungheden bör bevaras i sin nuvarande utformning.

Engångsåtgärder:

Utglesning av större träd samt rensning i ljungheden bör göras.

Underhållsåtgärder:

Bränning eller manuell borttagning (röjsågning) av gammal ljunghed bör göras för att få behålla ljungheden. Detta torde utföras strax efter snösmältningen. Ren hållmarkshed bör behandlas manuellt för att ej bränna sönder rötterna.

21. Ekornedalens och Sandås tallhedsområde

Beskrivning

Denna del hyser ett flertal mer eller mindre sammanhängande planterade tallbestånd. Inte bara vanlig tall (*Pinus silvestris*) utan även bergtall (*Pinus mugo*) och svarttall (*Pinus nigra*) ingår i planteringsytorna. Dessa har planterats på 1910-20-talen av bl a skolungdom.

Carl Skottsberg (1923) skriver i uppsatsen "Göteborgs växtvärld": Söder om Änggården ligger en stor vildmark, som genom sin kalhet nära nog verkar fjällandskap; av de vilda träd finnas här björk, asp och en och annan rönn, medan barrträden samt och synnerligen äro planterade." (Se bilaga)

De planterade tallskogarna uppvisar vanligen en torftig vegetation. Markfloran är ytterst ringa eller obefintlig. Förutom tallhed förekommer mindre lövskogspartier, hedlövskog, ljunghed, fukthed, myr och smågölar. Lille-Jons damm har den största klarvattenytan och är reglerad.

Inom området finns den privata fastigheten Sandås 2249a med planterad tall- och granskog.

Från höjdområdet ca 200 m väster om Lille-Jons damm, där ljungheden möter tallskogen, har man en mycket fin utsikt över reservatets söda del

liksom över Fässbergsdalen. Ljungheden är här av hållmarkstyp och täcker ca 50-70 %.

I södra delen finns öppna kulturmarker - Ekornedalens slätterängar - med en allt mer tätande brynvegetation.

Målsättning

Att i möjligaste mån eftersträva en vegetation av hedskogstyp varvid ekinslaget särskilt bör gynnas. Kulturmarkerna, ljunghed och äng, bör bevaras.

Engångsåtgärder:

Stigen från Sandåsvägen (strax söder om Trindemossen) till den väster därom belägna ljungheden med utsikt bör förbättras och röjas.

Underhållsåtgärder:

De planterade tallhedarna bör gallras försiktigt. Ekuppslaget bör gynnas.

Sandås- och Ekornedalsvägen underhålls och kantsly borttages. Stigen till utsiktspunkten underhålls.

22. Ekornedalbergets hedskogsområde

Beskrivning

Detta höjdområde är utsatt för kraftig grusvittring. Området präglas till största delen av en björkrik heskog, där den högläntaste delen är bevuxen med ljung. Fuktiga sluttningar hyser blåtätel (*Molinia*)-samhälle. I norra delen finns ett par kärrartade våtmarksområden.

Målsättning

Området bör så långt det är möjligt få utvecklas fritt.

Engångsåtgärder:

Träd- och slyvegetation röjes längs vägen utefter de två norra våtmarkerna så att fri insyn skapas.

Enstaka barrträd utom spontant förekommande tall bör borttagas.

Underhållsåtgärder:

Sly på ljungheden liksom slyuppslag utefter Ekornedalsvägen bör borttagas.

Vägen underhålls.

23. Brattåsravinen

Beskrivning

Denna breda dalgång går in under en östsluttning i den norra delen. Ravinens västra sida, som utgör Brattås östsluttningar, är mycket brant och blockrik. Därför kan man på vissa ställen tala om en rasbrant (talus).

Ravinen upptas av en relativt grovstammig lövskog, där ställvis rika inslag av ädellövträd förekommer. Sålunda växer ett flertal bokar och enstaka lindar i den nordligaste delens östsluttning. Ek, asp, rönn och hassel är vanliga. Även här dominerar björken, som tar överhanden i våtmarkerna längs bäcken i dalbotten.

I mellersta delen korsar stigen bäcken som avvattnar Skrikfjällsmossen. På den flacka östsluttningen förekommer bl a ett imponerande rönnbestånd, där de enstaka rönnarna mäter en höjd av 10-12 m. Gamla grovstammiga björkar och ett par mycket stora granar växer också här. Nära bron står ett buskage av slån (*Prunus spinosa*). Fältskiktet är ängsartat och karaktäriseras ställvis av ett rikt örnbräkenbestånd (*Pteridium aquilinum*).

För övrigt domineras den breda dalgången av björkskog med inslag av ek. Utefter bäcken växer al. I trädskiktet återfinns dessutom bok, lind, lönn och asp, samt enstaka granar och tallar. Buskskiktet hyser hassel och brakved.

Den ängsartade fältskiktsfloran kännetecknas i våraspekten av vitsippa (*Anemone nemorosa*) och svalört (*Ranunculus ficaria*).

Målsättning

Området bör behålla sin varierande lövvegetation och bör få utveckla sig fritt.

Engångsåtgärder:

Utrensning av gran bör göras, eftersom flera är i mycket dåligt skick. Grupper av granar bör utgallras, medan vackra, solitära granar kan sparas. Axlemossevägen rensas på lövsly utefter vägkanterna. Vägen förbättras ställvis, speciellt vid korsningen med bäcken, där bron förbättras.

Underhållsåtgärder:

Axlemossevägen underhålls och slyvegetation rensas försiktigt bort utefter denna.

24. Brattås ljun- och hedskogsområde

Beskrivning

Brattås är ett kuperat bergsområde med höjdsträckningar i nord- sydlig riktning. Bergens högre delar beväxas av en gles ljunghed med mindre än 50 % täckningsgrad. Även höjdområden hyser spridd björk- och tallvegetation. I fuktiga sänkor finns rikare bestånd av björk och rönn med blåtåtel (*Molinina*) i sluttningarna.

Brattåsmossen har den för området vanliga näringsfattiga kärr- och mossegölsvegetationen. Gränsen i öster utgöres av rasbranterna mot Skrikfjällsravinen. Ett röse finns strax söder om Brattåsmossen.

Åt väster fortsätter hällmarksområdet ytterligare 300-350 m med samma prägel på topografi och vegetation. Här utanför reservatsområdet (knappt 200 m väster om gränsen) ligger Högsbo pegatitbrott som nyligen skyddats som naturvårdsobjekt. Dessutom finns här två rösen. Ur landskaplig och naturvårdande synpunkt torde detta område ha införlivats med Änggårdsbergens naturreservat, liksom alla bergshöjderna söderut mot Fässbergsdalen.

Målsättning

Området bör få utveckla sig fritt.

Engångsåtgärder:

Enstaka granar bör borttagas.

Underhållsåtgärder:

Inga.

3 DISPOSITIONS- OCH SKÖTSELPLAN FÖR ANLÄGGNINGAR SAMT ANORDNINGAR FÖR REKREATION OCH FRILUFTSLIV

3.1 ALLMÄN MÅLSÄTTNING

Anläggningar och anordningar skall utföras med utgångspunkt från, och med största hänsynstagande till de naturvärden som finns inom reservatet. Planeringen av dessa skall utföras så att de på ett naturligt sätt ingår i naturmiljön utan att verka störande eller iögonfallande.

Anordningarna skall vara enkla och så få som möjligt för att behålla en nära nog ostörd natur.

Då både stora vetenskapliga och kulturella värden finns, bör de sociala anordningarna närmast inriktas på att kanalisera och informera besökarna, så att dessa värden bibehålles. Detta inte minst, då besöksfrekvensen i reservatet är mycket hög. Därvid bör slitage och störningar inom omtaliga delar av reservatet undvikas, samtidigt som besökarna ges möjlighet att ta del av merparten av reservatets attraktioner.

De sociala anordningarna iordningställs och underhålls av förvaltarna. Deras utförande skall prioriteras.

3.2 DETALJANVISNINGAR FÖR ANLÄGGNING OCH DISPOSITION

Följande serviceanordningar bör finnas inom reservatet:

1. parkeringsplatser (utanför gränsen)
2. strövstigar och markerade leder

3. naturreservatsskyltar (i gränsen)
4. informationstavlor (bl a orienteringstavlor vid entréerna)
5. upplysningstavlor (vägvisning, fornminnen)
6. sopkärl

3.2.1 Parkeringsplatser

Parkeringsplatser bör vara belägna där de stora entréerna till området finns. F n finns fyra platser: huvudentrén till Botaniska Trädgården, väster om Axlemossen vid Högsbo industriområde, strax norr om Eklanda samt i sydost vid Axcgatan i Mölndal. Parkeringsmöjligheter finns dessutom i Toltorpsdalen strax öster om reservatets högsta punkt. Nämda platser torde vara tillräckliga i antal och omfång.

I en framtid kan överväganden om viss utbyggnad eller nyanläggning av parkeringsplatser vara tänkbar, i första hand då vid Toltorpsdalen i "Televägens" början. Landskapsbilden bör så lite som möjligt påverkas av dessa anordningar.

3.2.2 Vägar och stigar

Området äger redan ett rikt nät av befintliga vägar och stigar, men ett utökande genom nyanläggning kan vara befogad. Speciellt rikt vägnät finns inom den norra delen av reservatet. Flertalet är farbara med mindre fordon för områdets skötsel. I södra delen följer vägar och stigar i regel den nord - sydliga ravintopografien.

Helt nyligen har inom Mölndalsdelen anlagts, förbättrats och förstärkts stigar som förbinder de södra delarna med de norra (se bilaga 2).

Vägar och stigar skall i princip vara omärkta, dock bör ett fåtal större vägar skyltas med benämnda riktningsanvisningar. Skyltningen bör ske i samma stil och material som f n finns i Botaniska Trädgården, nämligen träpil på två pålar ca 50 cm hög. Dessa smälter väl in i omgivningen.

Röjning av vägkanterna bör kontinuerligt ske, så att det blir en så naturlig övergång mellan kulturingreppet (vägen) och naturen. Sådan skötsel bör ske kontinuerligt med 3-5 års intervaller.

Där slitaget är mycket stort bör vägarna successivt hårdgöras medelst grus.

Området Brattås - Skrikfjällen saknar i stort sett stigar, vilket det i fortsättningen även kan göra. Naturupplevelsen av detta område med sina sex fornminnen och den fredade pegmatitgruvan (utanför reservatet) torde därmed förstärkas. Viss kanalisering kan dock vara befogad till topprösen.

Körvägen Eklanda - Sandås har en vägbom strax norr om parkeringen. Avtal torde träffas med markägarna angående användandet av nämnda körväg. Vägbom finns även över körvägen i kommungränsen via Bredfjällsmossen. Denna bör kvarstå. Om parkeringsplats anlägges vid entrén i nordvästra Toltorpsdalen, bör en vägbom stänga televerkets transportväg strax efter parkeringsplatsen.

Underhållet av vägarna åvilar förvaltaren. Avtal om snöröjning på de större vägarna liksom parkeringsplatserna bör träffas mellan förvaltaren och entreprenör eller ombesörjas av förvaltaren.

3.2.3 Service

Andra servicecentra än parkeringsplatser, informationstavlor, sopkärl och markerade leder och spår bör ej förekomma.

3.2.4 Information

Gränsmarkering: Reservatets gräns markeras lämpligen med härför avsedda små reservatsskyltar på träpåle. Markeringarna bör företrädesvis ske vid entrévägar och stigar samt vid gräns mot bebyggelseområden.

Orienteringstavlor: Orienterings- eller informationstavlor om reservatet bör uppsättas vid entréerna, ca 5 stycken.

Tavlan bör innehålla en karta över områden i skala 1:5000, reservatsföreskrifterna samt en kort beskrivning av området. Kartan bör ange topografin med vägar och stigar, motionsledernas längd, fornlämningar och geografiska namn. Föreskrifterna bör ange skyddsmotiv, beslutsdatum, beslutsmyndighet samt förvaltare.

Skyltar: Reservatet bör ej förses med anvisningsskyltar. Endast vägar (enl 3.2.2) samt fornlämningarna bör skyltas.

3.2.5 Leder och spår

Motionsspår: Tre motionsslingor förekommer inom området (se kartan). De är 4,5, 4,6 och 8,5 km långa och kan försiktigt markeras i terrängen genom målning på stammar och synliga stenar i färgerna grönt, blått och gult. Spåren har anslutningarna till Slottskogsvallen, Högsbo och Toltorpsdalen.

Ridstig: En ridstig på 3,0 km planeras i den sydvästra delen av området. Stigen planeras följa parallellt med motionsspåret och bör ej ha kontakt med detta.

Anläggningen sker efter en snitslad bana. Stigen underhålls och överhängande grenar och kvistar röjes försiktigt.

Ridning på övriga vägar inom området är förbjudet. Ridstigarnas lokalisering sker i samråd med förvaltaren och länsstyrelsen.

Pedagogiska spår: Inom Botaniska Trädgårdens verksamhetsområde kan pedagogiska spår för skolbruk om för allmänheten tänkas markerade. Härvid får största möjliga omsorg ägnas åt att göra markeringarna (stationerna) så naturanpassade som möjligt. Obearbetad ekpåle med diskret nummer bör i så fall användas.

Förvaltaren anlägger och underhåller denna spårtyp.

Orienteringsskärmar: (Stora orienteringstävlingar bör ej arrangeras inom området.) Göteborgs Orienteringsklubb har bl a Änggårdbergen som sitt träningsområde. Klubben bör kunna försiktigtvis använda området i motions- och träningsyfte. Fasta orienteringsskärmar bör i princip ej förekomma men samråd med förvaltare och länsstyrelsen bör ske om sådana är önskvärda.

Ett fåtal tillfälliga skärmar med alternerande lägen bör kunna användas.

3.2.6 Hägnader

Hägnad förekommer i norra området mot Naturparken. Tre genomgångar finns i denna. För övrigt saknas hägnader.

Fastigheten Sandås kan förses med ett insynsskydd. Eventuellt stängsel för ängsmarkerna utefter södra reservatsgränsen vid Ekornedalen kan anläggas.

Gamla obrukbara stängsel och stängselrester bör ovillkorligen borttagas. Taggtråd får ej användas.

3.2.7 Renhållning

Till renhållningen hör städning, tömning av sopkärl och bortforsling av avfall. Renhållningen ombesörjes av förvaltaren. Årligen - då snön gått bort - bör städning företagas utefter vägar och stigar. Dessutom bör städning utföras då tillsynsmannen påkallar sådan.

Sopkärl uppsätts vid parkeringsplatserna. Sanitära anordningar i form av toaletter anordnas ej.

3.2.8 Avlopp

Utsläpp av orent avloppsvatten får inte ske inom området. Sälunda bör ej angränsande sjukhustvätter i m fl inrättningar göra utslätt i Naturparken. Sjukhuset bör ej överhuvud taget ha avlopp inom reservatet, utan anslutas till det allmänna servicenätet.

3.2.9 Fornlämningar

Alla fornlämningar är skyddade enligt fornminneslagen.

Inom reservatet finns en fornborg och nio rösen. Förvaltaren bör tillse fornminnenas vård och skall därvid samråda med länsantikvarien om deras skötsel. Inga åtgärder får vidtagas som kan skada eller förändra fornlämningsområdet eller de enskilda anläggningarna. Se bilaga 5.

Skötseln av fornminnena inom reservatet bör syfta till att bevara samt att framhäva objekten.

Fornlämningarna skall göras tillgängliga genom röjning av själva forn-
lämningen samt genom röjning av mindre stigar fram till dem. De bör
också markeras på orienteringstavlor och förses med upplysningsskyltar.

Litteratur

Ahlin J 1912. Göteborgstrakten. Geologi, landskapsformer och kulturområden jämte exkursionsrouter. - Göteborg.

Aldén B 1980. Guide till gammaldagsrosor och några andra buskrosor i GBT. - Göteborg.

Arvidsson L och Lindström M 1980. Förändringar i lavfloran i Botaniska trädgården i Göteborg. - Sv. Bot. Tidskr. 74(2):133-143.

Askenmo C 1972. Studies on the reproduction of Pied Flycatcher (*Muscicapa hypoleuca* Ballas) Stencil. lic. avh. - GU Zool. inst.

Atlestam P-O 1942. Bohusläns ljunghedar. - Medd. från Göteborgs Högskolas Geogr. Inst. 30 Göteborg.

Avtal med staten rörande upplåtelse av botaniska trädgården för vid härvarande universitet bedriven forskning och undervisning m m - G.S.H. 1962:19.

Björnsjö N 1952. Ett isavsmältningsområde i Göteborgstrakten. En glacialgeografisk studie i Askim-Fässbergsdalen. - Gothia 6 Göteborg.

Crundwell A och Nyholm E 1961. Mosses noted from the Botanical Garden and Arboretum of Göteborg 1961 (manusk.)

Dalvald S 1953-1956. Diverse resultat från vegetationsanalyser samt anteckningar från Göteborgs Botaniska Trädgårds Naturpark. - Handskrivna anteckningsböcker.

Degelius G 1961. The lichen flora of the Botanic Garden, Sweden. - The American Horticultural Magazine. April 1967: 80-84.

Eliasson U 1971. A Swedish find of *Phragmophaeria purpurea* Shear a cleistochecial Ascomycete. - Sv. Bot. Tidskr. 65:351-354.

- och Sunhede S 1972. Some Swedish records of myxomycetes - Sv. Bot. Tidskr. 66:18-24 (1972).

Eliasson U 1976. Myxomyceter. Slemsvampar i Göteborgs Botaniska Trädgårds Naturpark. - G B T Göteborg.

Forshufvud U 1962. Berggrund och mineraljordstyper i Göteborgs Botaniska Trädgårds Arboretum. - Acta Horti Gotob. XXV:65-90 Göteborg.

- 1971. Mark och vegetation på vittringsmark i Änggårdsbergen. 1-2:90. 154 pp. Lic. avh. Manuskript.

- och Norén R 1971. "Botaniska" i Göteborg än en gång. Biologen

Fries H 1945. Göteborgs och Bohus läns fanerogamer och ormbunkar. - Göteborg

- 1971. Göteborgs och Bohus läns fanerogamer och ormbunkar. - Uddevalla.

Fries M 1945. Parker och trädgårdar i Västkustnatur. - Lustgården 25-26:18-44.

Fässberg, akt 5. Geografisk Charta öfver Fässbergs socken uthi Göteborgs och Bohus län och Askims härad. Upprättad år 1782 av L Falk.

- Lantmäterikontoret i Göteborgs och Bohuslän.

- akt 24. Geometrisk Charta öfver 2 utmarker i Bohus lähn, Askims Häradh och Fässbergs sochn. Upprättad år 1694 av E Kuus.

- Kungl Lantmäteristyrelsen i Stockholm.

- akt 39. Geometrisk Charta öfver samfälta utmarken emillan gårdar i Fässbergs socken. Upprättad år 1782 av L Westborg.

- Lantmäterikontoret i Göteborgs och Bohus län.

- akt 62. Geografisk Charta öfver Fässbergs sochn. Upprättad år 1691 av F Sixtus. - Lantmäterikontoret i Göteborgs och Bohus län.

- akt 124. Karta över inägorna till Eklanda och Fässbergs byar jämte gemensamma utmarken till nämnda Byar. Upprättad år 1941 av C G Schalin. - Lantmäterikontoret i Göteborgs och Bohus län.

Generalplan för Göteborgs Botaniska Trädgård 1967. Göteborgs Kommunfullmäktiges Handlingar 2:1977 - Göteborg.

Gothia 10 1970. Naturgeografiska seminarieuppsatser vid Göteborgs Universitet ht 1959 - vt 1969, refererade och redigerade av Sten Rudberg. - Medd från Geografiska föreningen i Göteborg.

Gren - Broberg X 1965. Lilla Änggården. - Göteborg.

Guldhedsleden. Utredning angående alternativa sträckningar mellan Chalmersmotet och anknytning till Dag Hammarskjöldsleden - Högsboleden. - Stadsbyggnadskontoret i Göteborg.

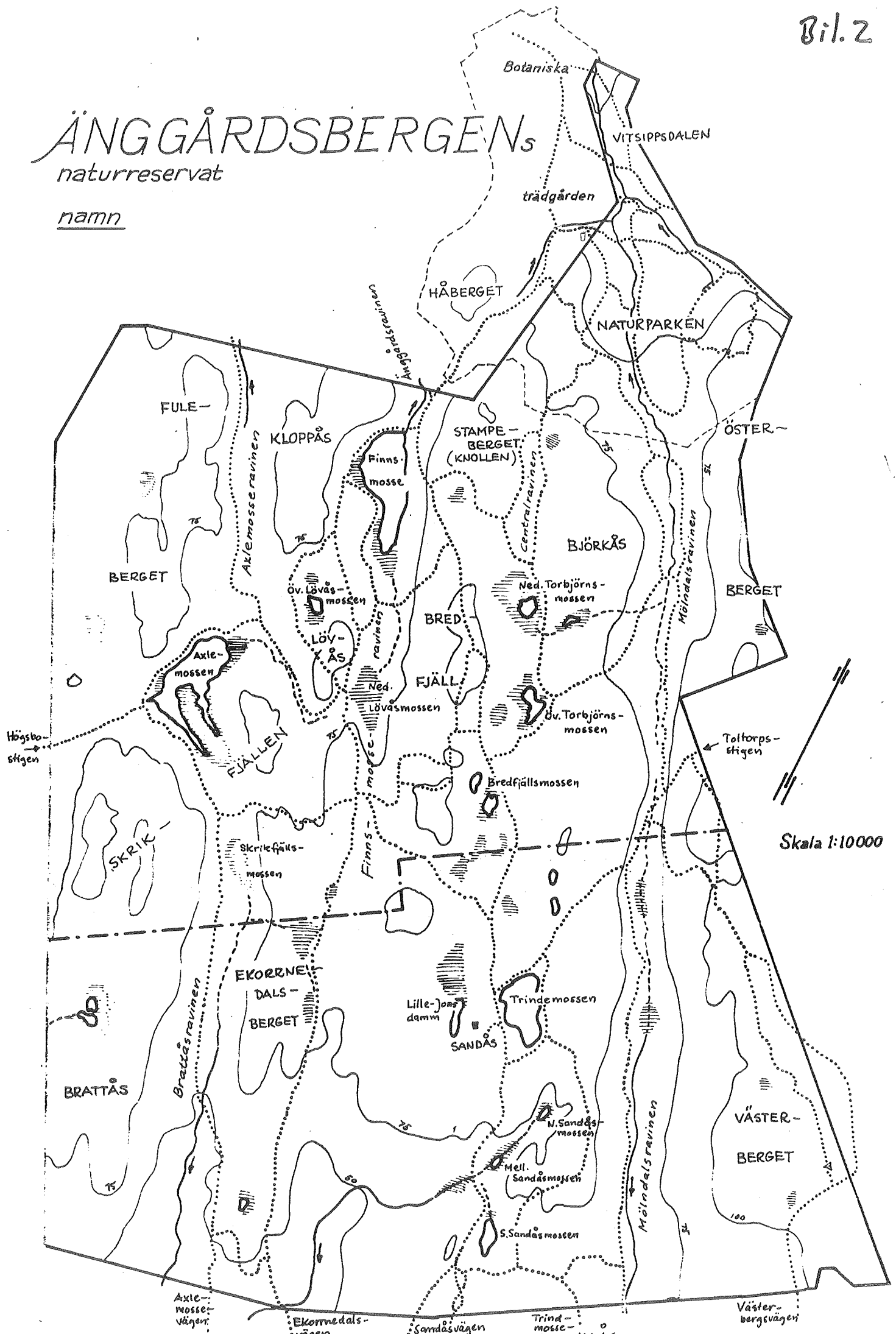
Göteborgsregionen 1973. Naturvårdsplan 1 och 2. - Göteborgsregionens Kommunalförbund.

Göteborgsregionen 1974. Trafikplan samt Arbetsrapport:trafikleder (2 dlr). - Göteborgsregionens Kommunalförbund.

Göteborgs Stadsfullmäktiges Handlingar 1914:66 (se "Avtal med staten....."), 1915:183, 1918:401, 1933:337, 1943:104.

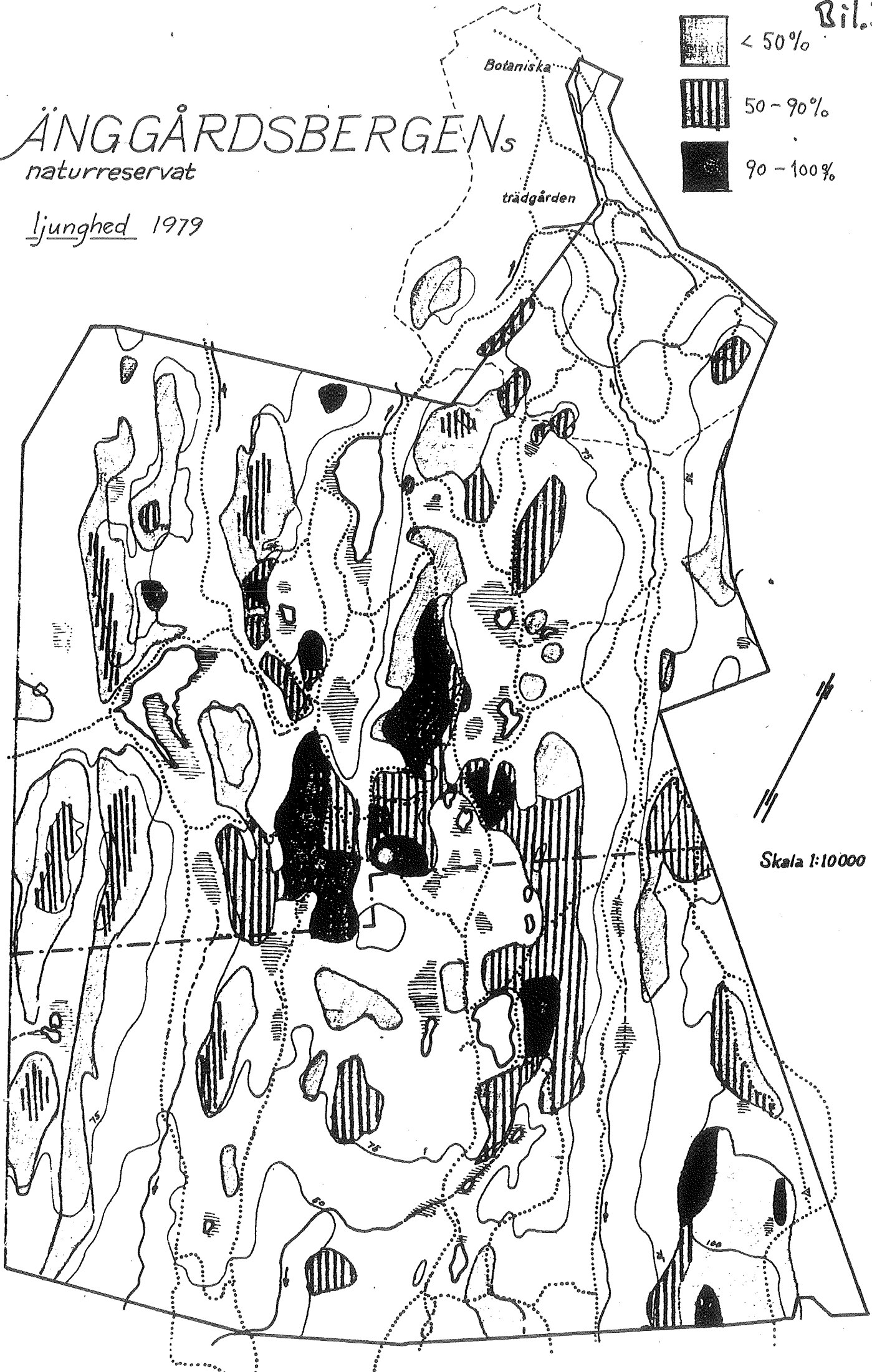
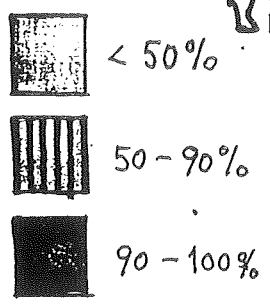
ÄNGGÅRDSBERGENS naturreservat

namn

ÄNGGÅRDSBERGENs naturreservat

ljunghed 1979

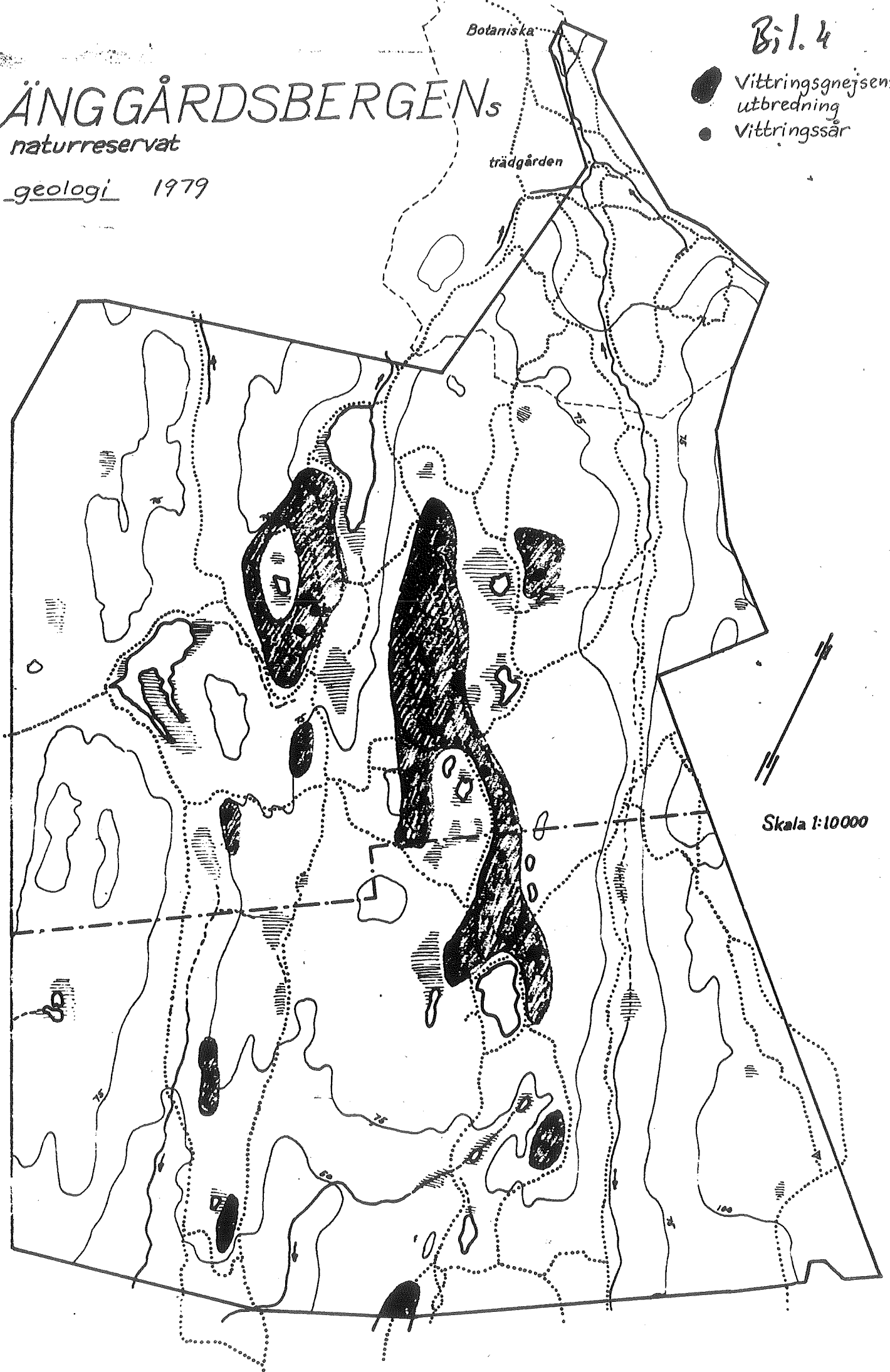
Bil. 4

- Vittringsgnejsens utbredning
- Vittringssår

ÄNGGÅRDSBERGENS

naturreservat

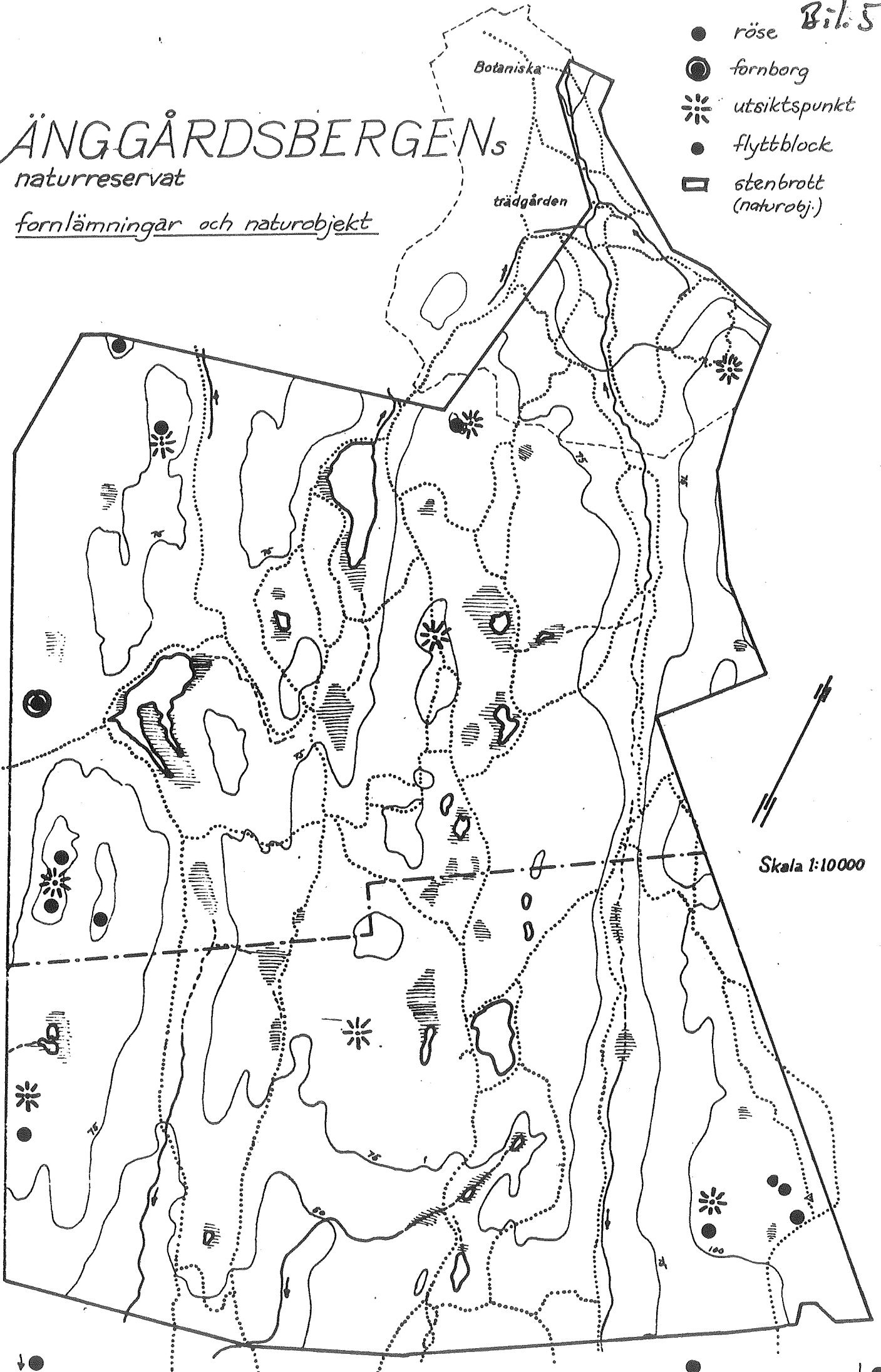
geologi 1979

ÄNGGÅRDSBERGENS naturreservat

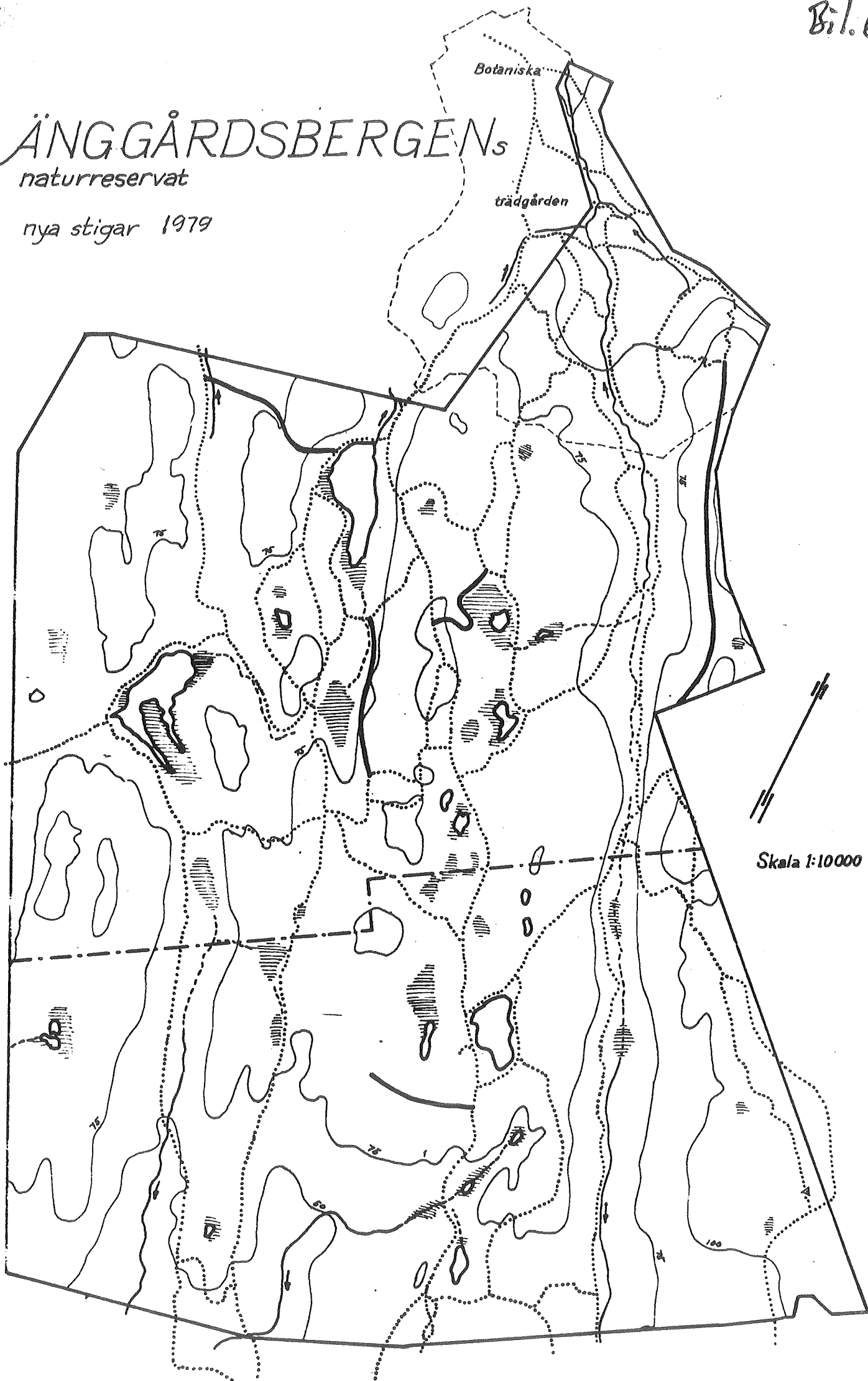
fornlämningar och naturobjekt

- röse
- ⊙ fornborg
- ✱ utsiktspunkt
- flyttblock
- stenbrott (naturobj.)

ÄNGGÅRDSBERGENS naturresevat

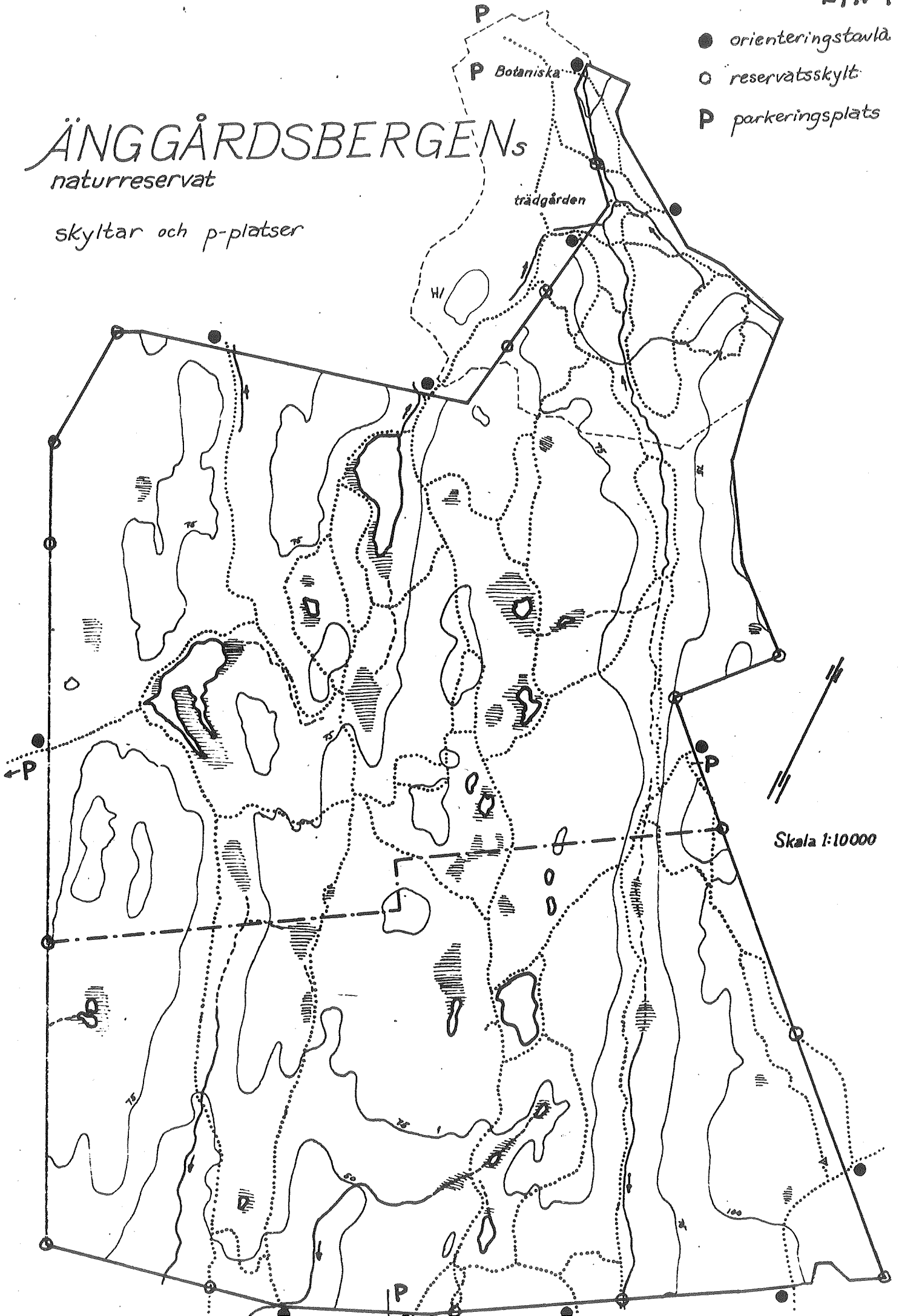
nya stigar 1979

ÄNGGÅRDSBERGENS naturreservat

skyltar och p-platser

- orienteringstavla
- reservatsskylt
- P parkeringsplats

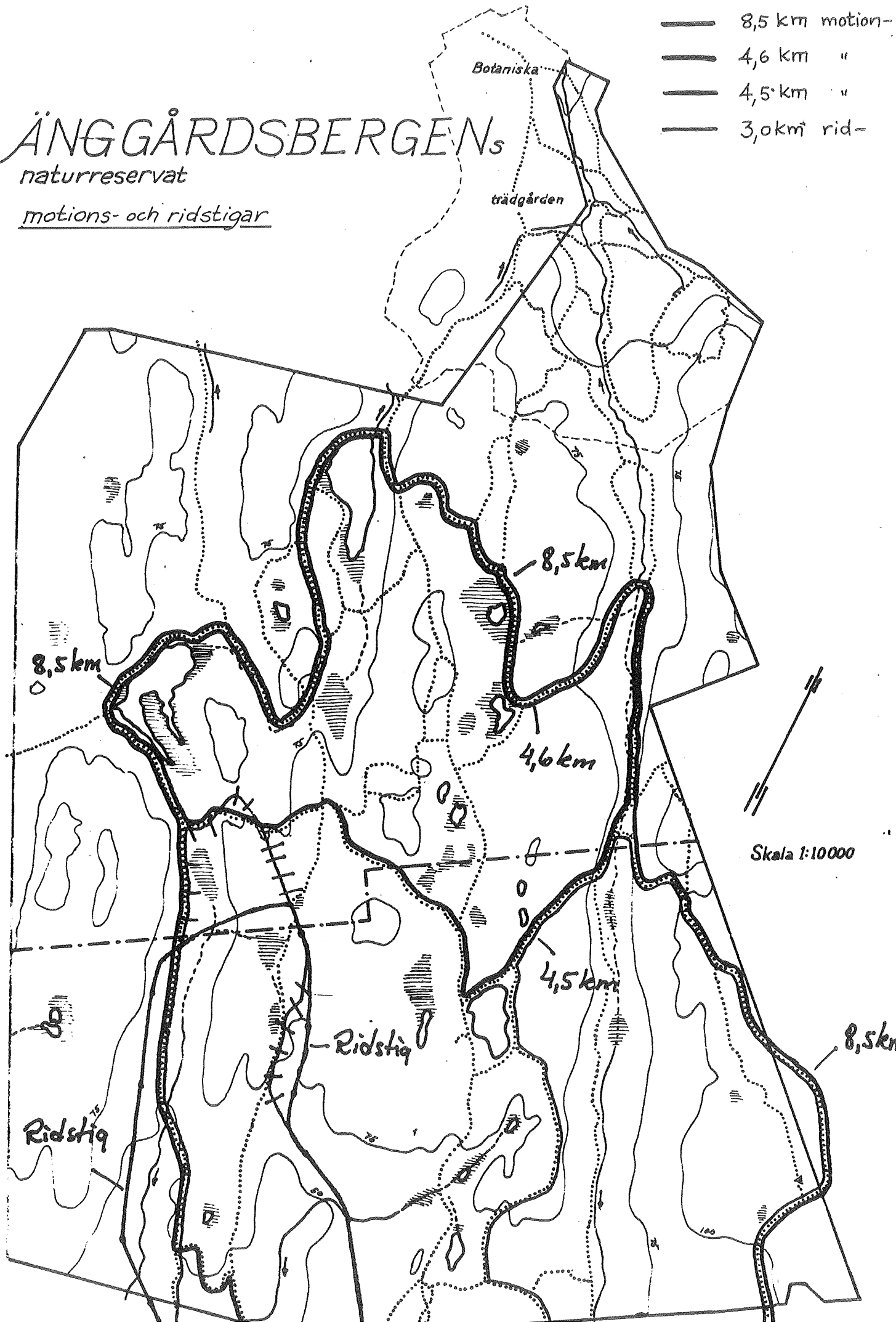

- 8,5 km motion-
- 4,6 km "
- 4,5 km "
- 3,0 km rid-

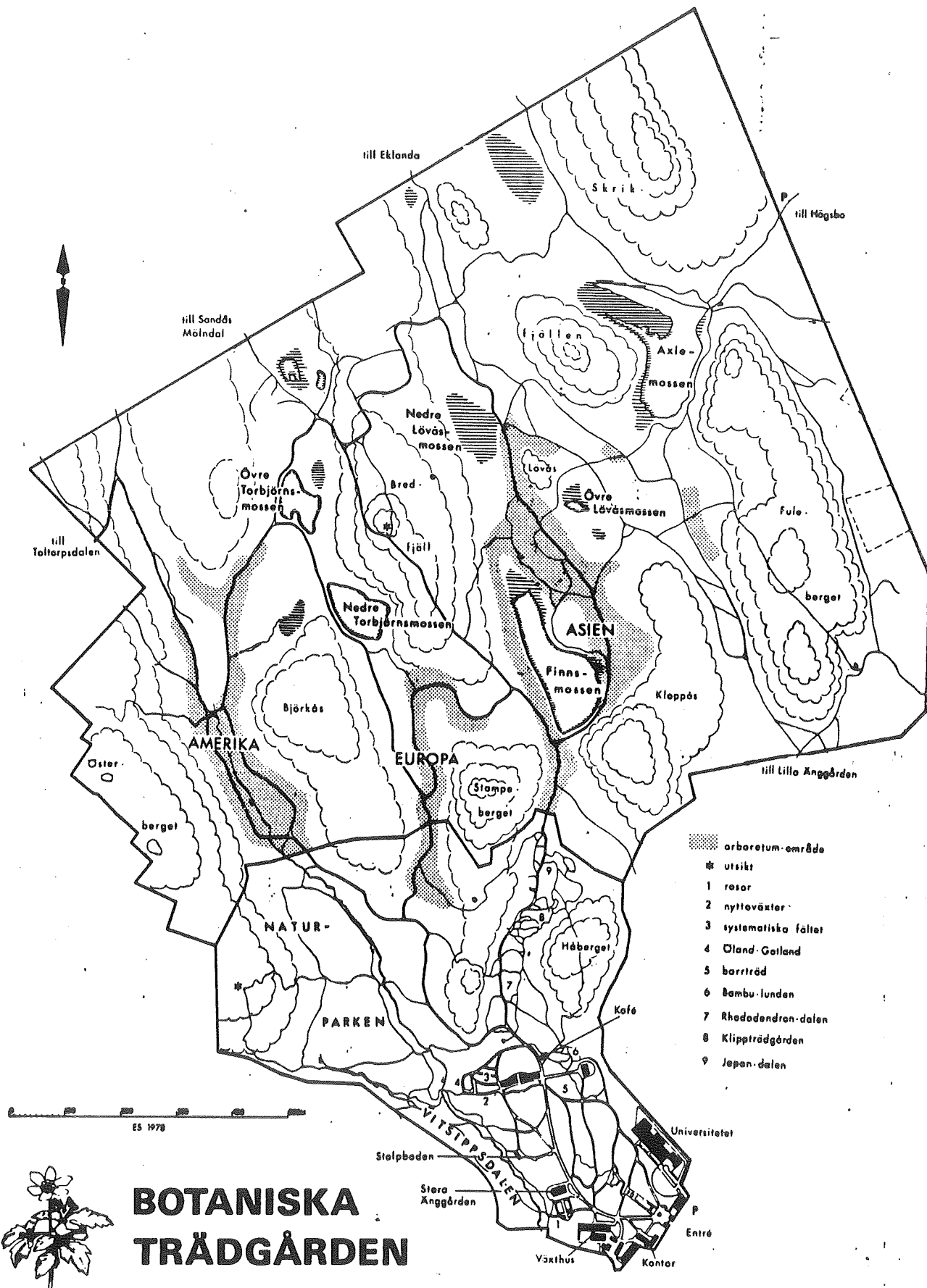
ÄNGGÅRDSBERGENS

naturreservat

motions- och ridstigar

Arboretumområden

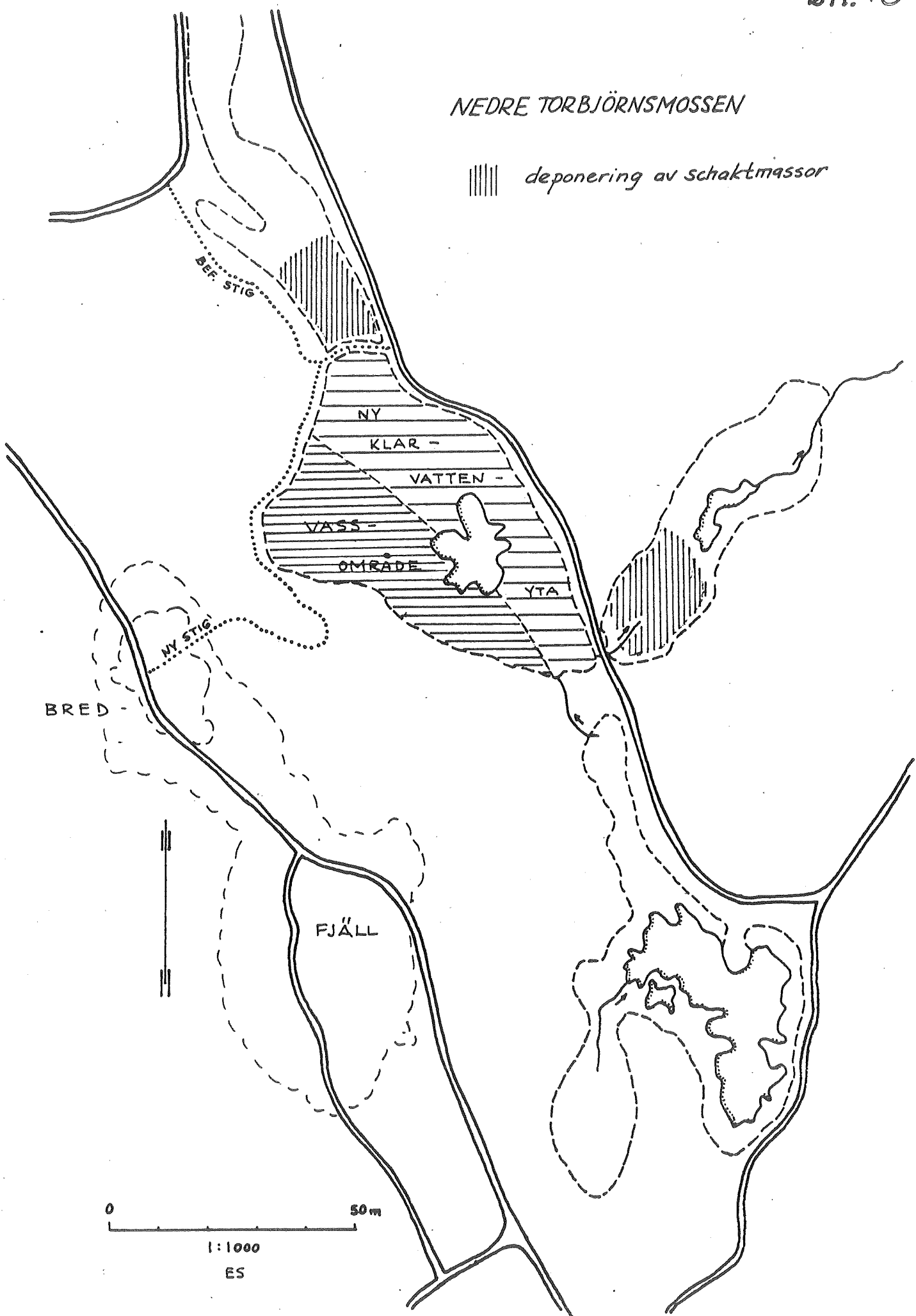

BOTANISKA TRÄDGÅRDEN

NEDRE TORBJÖRNSMOSSEN

||||| deponering av schaktmassor

BRED

NY STIG

BEF. STIG

NY
KLAR -
VATTEN -
VASS -
OMRÅDE
YTA

FJÄLL

0 50 m

1:1000

ES

skötselområde		gallring	röjning	underröjning	rensning sly	avverkning	anläggning	restaurering	underhåll väg	övr. tillf. arb.
1. Naturparken	E				2			1		1
	U				1				2	5
2. Arboretet	utföres av Botaniska Trädgården enl. generalplan									
3. Finnmossen	E	2			2			1		
	U				1					
4. Axlemossen	E							5		
	U				1					
5. Öv. Lövmossen	E						3			
	U				3				2	
6. Ned. Lövmossen	E	2			2		5			
	U				5					
7. Öv. Torbjörnmossen	E							5		
	U				1					
8. Ned. Torbjörnmossen	E									
	U				1					
9. Bredfjällsmossen	E=0									
	U				1					
10. Österberget	E						2			
	U				2					
11. Björkås	E				3	1		4		
	U				4					
12. Stampeberget	E=0									
	U				1					
13. Bredfjäll	E	2				1	5	1		
	U				1	1			2	
14. Kloppås-Lövmås	E	3			2	1	4	4	2	
	U				2					
15. Fuleberget	E				1	1				
	U				2				1	

LÄNSSTYRELSEN
Göteborgs och Bohus län
Planeringsavdelningen

BESLUT ~~Protokollsbilaga 10~~ 1 (3) Bil. 11

1975-09-22

11.121-621-71

Kommunstyrelsen i Göteborgs kommun

Kommunstyrelsen i Mölndals kommun

Förklarande av Änggårdssbergen i Göteborgs och Mölndals kommuner som naturreservat

Änggårdssbergen utgöres av ett inom Göteborgs och Mölndals kommuner beläget höjdparti mellan Toltorpsdalen och Högsbo omfattande cirka 300 hektar. I området finns ett flertal intressanta och viktiga naturtyper av vilka vissa är av unik karaktär. Vitsippsdalen och Naturparken med dess döda delvis förmultnade trädstammar har medverkat till områdets rika fågel- och insektsliv. Höjdområdena söder om Botaniska trädgården är intressanta ur naturgeografisk och geologisk synpunkt bland annat genom den unika förekomsten av djupvittrad och vittrande berggrund av alkalisk gnejs, vilken har få motsvarigheter i vårt land. Dessa och en del andra naturförhållanden samt områdets belägenhet gör att området har ett stort vetenskapligt värde och är synnerligen lämpligt för biologiska och naturgeografiska studier på skilda skolnivåer.

Förutom vad ovan anförts är området väl lämpat för friluftsliv. Som rekreatjonsområde måste det tillmätas den allra största betydelse med hänsyn bl a till den omedelbara närheten till stora bostadsområden inom Göteborg och Mölndal.

Statens naturvårdsverk har betecknat Änggårdssbergen som ett större område av riksintresse för den vetenskapliga och kulturella naturvården. I de kommunala programmen för den fysiska riksplaneringen för Göteborg och Mölndal har områdets vetenskapliga och kulturella värde betonats.

Länsstyrelsen meddelade i beslut 1968-05-03 med stöd av 11 § naturvårdslagen förbud att inom området utan länsstyrelsens tillstånd vidtaga vissa i beslutet angivna åtgärder. Förbudet förlängdes genom länsstyrelsens beslut 1971-04-30 att gälla längst till och med 1974-05-01.

Göteborgs och Mölndals kommuner, som äger den största delen - cirka 220 hektar - av den mark som skulle ingå i reservatet, har medgivit att den mark som tillhör respektive kommun får förklaras som naturreservat utan krav på intrångsersättning.

Överenskommelse om intrångsersättning eller inlösen har

1975-09-22

11.121-631-71

träffats för ett område omfattande cirka 57 hektar.

Genom föreläggande 1969-11-14, 1974-03-20, 1974-04-04, 1974-09-11, 1974-09-24, 1974-10-25, 1974-11-07, 1974-11-14 och 1975-06-12 har länsstyrelsen med stöd av 5 § naturvårdskungörelsen samt 32 § naturvårdslagen lämnat de markägare och sakägare, med vilken länsstyrelsen inte nått någon överenskommelse om ersättning, tillfälle att inkomma med erinringar samt anmäla anspråk på ersättning eller inlösen. Med anledning härav har erinringar och ersättningsanspråk inkommit från fem markägare.

Kommunstyrelsen i Göteborgs kommun har i yttrande 1974-08-28 tillstyrkt reservatsbildningen såvitt avser kommunens mark under förutsättning att viss gränsjustering och ändring i reservatsföreskrifterna beaktas. I fråga om gränsjusteringar föreslås att ett område om cirka 4 400 kvadratmeter beläget väster om Sahlgrenska sjukhusets panncentral och som ingår i sjukhusområdet undantages från reservatsbildningen då området behövs som reserv för framtida förnyelse inom sjukhuset. Beträffande reservatsföreskrifterna har kommunen anfört att Guldhedsleden avses att framdragas genom de norra delarna av reservatet i tunnlar. Utsprängningen av dessa jämte erforderliga ventilationsschakt kan inverka på reservatet. Bestämmelsen om förbud att framdraga underjordisk väg bör därför kompletteras med ett förbehåll om rätt för Göteborgs kommun att projektera, anlägga och underhålla Guldhedsleden genom reservatet på visst angivet sätt.

Kommunstyrelsen i Mölndals kommun har i yttrande 1974-08-13 tillstyrkt reservatsbildningen såvitt avser kommunens mark samt godkänt reservatsföreskrifterna med den ändringen att förvaltarna bör utan särskilt tillstånd få anlägga ridvägar.

På grund av vad Göteborgs kommun anfört finner länsstyrelsen att gränsen bör justeras i den nordöstra delen i enlighet med vad kommunen föreslagit. Vad kommunen i övrigt anfört föranleder länsstyrelsen att anföra följande.

Såvitt av handlingarna framgår planeras Guldhedsleden att framdragas i början av 1980-talet. Enligt nu föreliggande planer skall tunnlar - en för vardera körriktningen - utsprängas på sådant djup att minst 20 m bergtäckning som regel kan erhållas. På en sträcka av cirka 40 m längd vid Amerikadalen skall bergtäckningen dock bli endast 8 - 10 m. Utsprängningen av tunnlar skall utföras med påslag endast från Dag Hammarskjöldsleden och från Ehrenströmsgatan. Ovan mark skall väg anläggas endast för att möjliggöra installationer i ventilationsanordningarna. Vid tunnelpåslaget vid Frölundaborg är berget täckt av blockrik morän som kan behöva

1975-09-22

11.121-622-71

avschaktas. I viss utsträckning är detta område i läget inom reservatet. När Guldhedsleden blivit färdigställt skulle ovan mark inom reservatet endast finnas tre ventilationsanläggningar.

I vad gäller Guldhedsledens framdragande finner länsstyrelsen med hänsyn till områdets känslighet för påverkan, den tid som ännu återstår till dess Guldhedsleden blir aktuell och de förändringar ur teknisk synpunkt som kan uppkomma vid tunnelbyggnation i framtiden att det inte finns anledning att vidtaga någon ändring i aktuell reservatföreskrift i de hänseenden som Göteborgs kommun föreslagit.

Samtidigt vill dock länsstyrelsen uttala, att om Guldhedsleden framdrages på det sätt och med de anordningar som har redovisats har länsstyrelsen inte anledning motsätta sig en sådan byggnation.

Vad Mölndals kommun anfört beträffande ridvägar finner länsstyrelsen böra beaktas på så sätt att framdragande av nya ridvägar bör ske efter tillstånd av länsstyrelsen.

./. Länsstyrelsen förklarar på grund av vad ovan anförts och med stöd av 7 § naturvårdslagen som naturreservat det område som på närslutna karta (Bil A) avgränsats med streckad linje.

./. I naturreservatet ingår de fastigheter som angivits i förteckning (Bil B).

./. Med stöd av 8 - 10 §§ naturvårdslagen förordnar länsstyrelsen att de föreskrifter som upptagits i förteckning (Bil C) skall gälla för naturreservatet.

./. Besvär till jordbruksdepartementet inom 3 veckor från del-
fäendet enligt bilaga (formulär 7).

Beslut i detta ärende har fattats av länsstyrelsens styrelse. I styrelsens sammanträde deltog landshövdingen Erik Huss samt ledamöterna Gösta Andersson, Olof Larsson, Åke Linder, Göran Axell, Lennart Ström, Bengt Hedlund, Åke Norling, Kjell A Mattsson och Gunnar Gustafsson.

I den slutliga handläggningen deltog även länsrådet John Hägglund, förste länsassessorn Carl-Otto Lindberg, länsassessorn Mats Vidén, naturvårdsdirektören P O Lindqvist, länsarkitekten Frans Scherman och tf överlantmätaren Sigurd Linders.

Erik Huss

Carl-Axel Jansson

Reservatsföreskrifter

A Föreskrifter angående förfogande över fastighet

Det är förbjudet

1. att utföra nybyggnad med undantag för en mindre anläggning för det rörliga friluftslivets behov, avsedd att placeras strax söder om Axelmossen,
2. att bedriva täktverksamhet,
3. att framdraga luftledningar,
4. att utan länsstyrelsens tillstånd utföra sprängning, schaktning, fyllning, tippning, dikning eller liknande åtgärd,
5. att utan länsstyrelsens tillstånd framdraga ny väg ovan eller under jord, ridväg, gångstig eller anlägga parkeringsplats,
6. att utan länsstyrelsens tillstånd utföra besprutningar med kemiska bekämpningsmedel.

B Föreskrifter gällande den besökande allmänheten

Det är förbjudet

1. att plocka eller gräva upp växter,
2. att inom Botaniska trädgårdens inhägnade område medföra okopplad hund,
3. att campa,
4. att göra upp eld,
5. att använda transistorradio eller andra ur störnings-synpunkt jämförbara anordningar,
6. att obehörigt framföra motorfordon vartill även räknas moped och scooter,
7. att utan tillstånd av respektive förvaltare utföra snitslingar,
8. att rida annorstädes än på särskild för ändamålet anlagd och med skyltar markerad ridväg utan respektive förvaltares tillstånd.

C Föreskrifter angående förvaltning och vård

För den inom Göteborgs kommun belägna delen av naturreservatet är Göteborgs Botaniska Trädgård förvaltare och för den inom Mölndals kommun belägna delen Mölndals kommun. Samråd mellan respektive förvaltare skall ske regelbundet. Skötseln av reservatet skall framgå av skötselplan, som skall godkännas av länsstyrelsen. Skötselplanen skall innefatta erforderliga åtgärder för att bevara områdets nuvarande skyddsvärda karaktär liksom åtgärder för att underlätta allmänhetens tillträde till området.

11.121-621-71

Fastighetsförteckning

I Göteborgs kommun

Stadsägorna 15726, 15727, 15728, 15730, 15731, 15732,
15733, 15734, 15735, 15736, 15737, 15738,
15739, 15740, 15741, 15742, 15743, 15744,
15745.

Del av stadsägorna 8429, 8433, 8441, 15729, 15748, 15750,
15751, 15754, 15755, 15756, 15757, 15758

Vägarna litt cqg, cqh, cqi

Sandtäkt litt cqj.

I Mölndals kommun

Stadsägorna 989+990, 1001+1002, 1004+1005, 1006+1007,
1009+1010+1011, 1045, 1063+1064, 1065+1066,
1067+1068, 1070+1071, 1109+1110+1112+1113,
1114+1115+1117+1118, 2249, 2250, 2268, 2271,
2324, 2353, 2355, 2358, 6248, 6249, 6602A,
6603A, 6607, 6609, 6613, 6614.

Av stadsägan 984+985 område 984

Av stadsägan 986+987+988+1031 områdena 986 och 987

Av stadsägan 1041+1042+1054 områdena 1041 och 1054

Av stadsägan 1043+1044+1055 områdena 1043 och 1055

Del av stadsägorna 1023+1024 och 1185+1186

Del av stadsägorna 1025+1026, 1049+1050, 1187+1188

Av stadsägan 1166+1167 område 1167

Del av stadsägorna 2254+2255, 2266+2267, 2275+2276

Del av stadsägan 2363+2364+2365

Av stadsägan 315+316+2374 dels områdena 315 och 316
dels del av område 2374

Av stadsägan 2371+2372+2373 del av område 2373 och
del av område 2372

Av stadsägan 2375+2376 dels område 2376 dels del av
område 2375

Stadsägan 2249 A

Område litt Oz

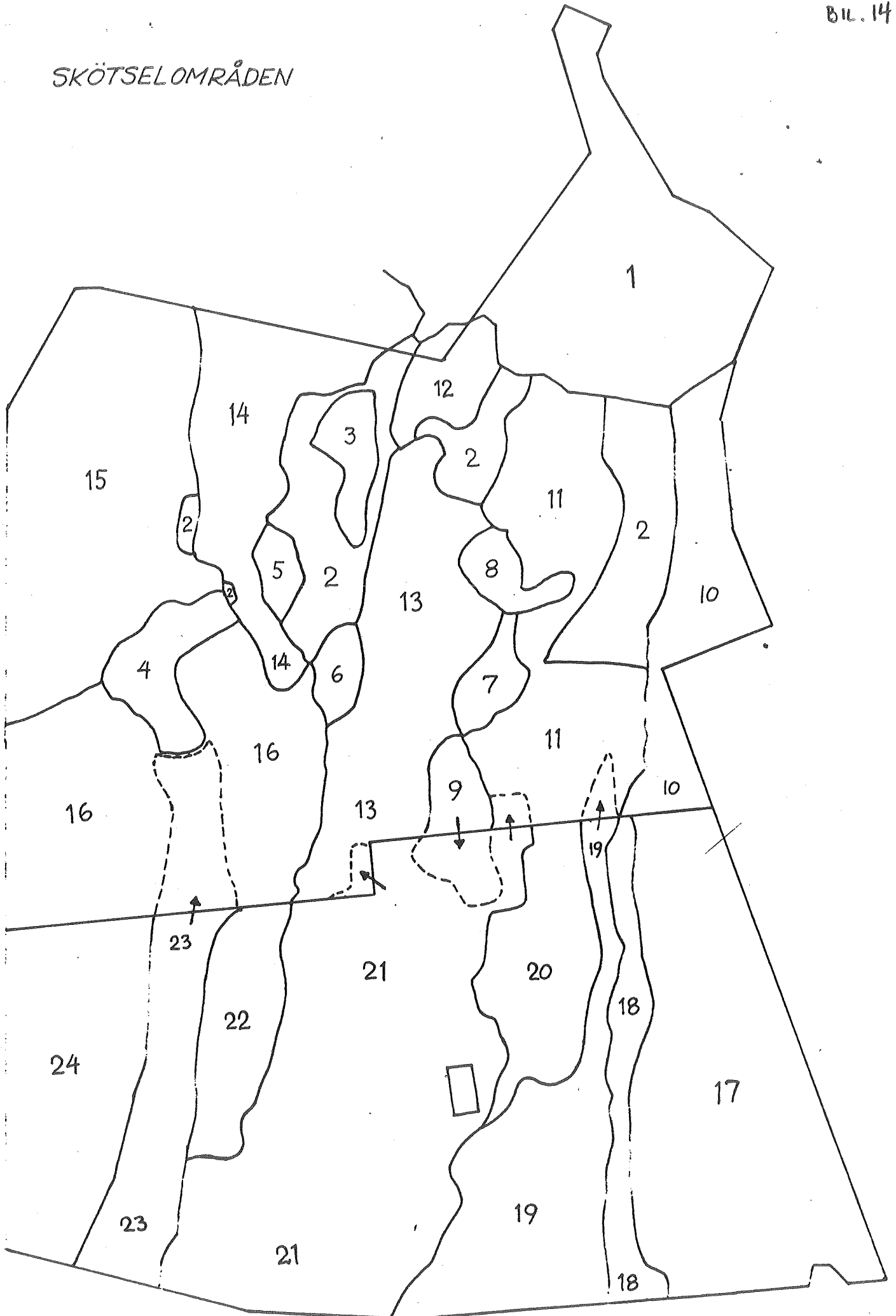
Samfällda vägarna litt gq, ef och du.

Bj

2.3.2 Skötselområden

- 1 Naturparken
- 2 Arboret-områden
- 3 Finnsmossen
- 4 Axlemossen
- 5 Övre Lövåsmossen
- 6 Nedre Lövåsmossen
- 7 Övre Torbjörnsmossen
- 8 Nedre Torbjörnsmossen
- 9 Bredfjällsmossen
- 10 Österberget
- 11 Björkås
- 12 Stampeberget
- 13 Bredfjäll
- 14 Kloppås - Lövås
- 15 Fuleberget
- 16 Skrikfjällen
- 17 Västerbergets ljung- och hedskogsområde
- 18 Mölndalsravinen
- 19 Sandåsmossens ekområde
- 20 Trindmossens ljungområde
- 21 Ekornedalens och Sandås tallhedsområde
- 22 Ekornedalsbergets hedskogsområde
- 23 Brattåsravinen
- 24 Brattås ljung- och hedskogsområde

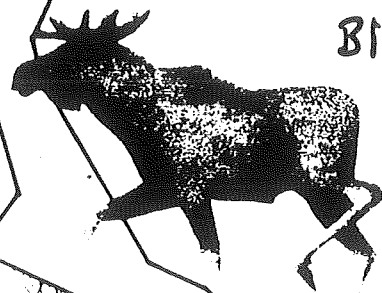
SKÖTSELOMRÅDEN

ÄNGGÅRDSBERGEN BIL 15

Upprättad 1969 av Göteborgs OK Reviderad 1975.

BIL 15

Föryngringsplan för Ljunghedarna inom Änggårdens naturreservat

(Se även avsnittet 2.2.4 Skötsel av hedområden)

Enligt gammal tradition ingår i en normal skötsel av en ljunghed: bränning, betning och rensning av sly.

Bränning

Då underlaget varierar måste man noga förvissa sig om humus- och mineraljordslagrets tjocklek, eftersom bränningen är beroende av en relativt väl utbildad jordmån, så att inte humuslagret antänds och förstörs eller att ljungens rötter skadas. Om det börjar brinna i humuslagret kan hela hedens framtida utveckling äventyras, liksom risken för erosionsskador kan bli överhängande.

De inom området förekommande ljunghedarna kan brännas i sin helhet utan att först uppdelas dem i delområden och därefter bränna dem i en viss ordning.

Bränningen bör ske snarast möjligt efter snösmältningen, när riset torkat upp, i mars - april.

Bränningen skall gå snabbt över ytan, för att inte skada markens humustäcke.

En skyddszon för branden runt den planerade bränningsytan kan röjsågas.

Ljunghedar i inlandet kan brännas med 3 - 5 års mellanrum, medan en hed i kustlandet (kusthed) normalt brännes med 9 - 15 års intervall.

Betning

Denna del av en traditionell ljunghedsskötsel torde kunna genomföras inom reservatet. Betningen torde inte vålla konfliktsituationer med friluftslivet och landskapsupplevelsen genom de stängselanordningar som erfordras. Snarare torde betesdjuren (ex skotsk högländsboskap) skapa ytterligare intresse för en gammal kulturform av markutnyttjande.

Rensning

Enstaka småträd liksom buskar och sly på ljungheden rensas bort inom samtliga skötselområden. Eftersom en kraftig invandring av björk förekommer i hedarnas yttre delar, bör en omsorgsfull rensning ske, där ej en ev betning åstadkommit en rensningseffekt.

Åtgärder

Fem av de större ljunghedsområdena bör omfattas av skötsel, medan övriga områdens hedar får utveckla sig fritt. Följande hedar åtgärdas enligt prioriteringsordningen:

Bredfjällsheden	(skötselområde	13)
Trindmosseheden	("	20)
Skrikfjällsheden	("	16)
Björkåsheden	("	11)
Kloppås-Lövåsheden	("	14)

Åtgärd snarast möjligt:Bredfjällsheden

Heden bör snarast brännas och helst åtföljas av bete enligt nyss nämnda modell.

Den sydvästligaste delen brännes och betas ej medan den södra delen får fritt utveckla sig. Ur vetenskaplig synpunkt kan här tre typer av succession studeras.

Kontinuerliga åtgärder: Rensning av sly vart annat eller vart tredje år.

Ny bränning efter minst 5 år

Åtgärd inom ett år:

Ev. betning

Trindmosseheden

Den tätaste heden strax öster om Trindmossen kringskäres manuellt med röjsåg. Dessutom skäres de ställen där jordtäcknet är tunt. Den övriga ytan brännes försiktigt så snart snösmältningen tillåter tidigt på våren.

Kontinuerliga åtgärder: Rensning av sly efter 2-3 år
Ny bränning efter minst 5 år

Åtgärd inom två år:

Skrikfjällsheden

Området strax öster om Skrikfjällsmossen med en täckningsgrad inom 50-90 % bör skäras med röjsåg p g a det tunna humustäcket medan den östligare delen kan brännas med försiktighet. Detta senare område ansluter till Bredfjällshedens sydvästra del.

Kontinuerliga åtgärder: Rensning av sly efter 2-3 år
Ny bränning efter minst 5 år
Ev betning

Åtgärd inom fem år

Björkåsheden

Detta hedparti har nyligen tagits fram genom gallring och rensning (1977-78) i såväl den norra delen som den södra. I den södra avverkades asp varefter ett rikt uppslag av aspsly blev följden. Detta slyområde blev vintertid ett gott betesområde för såväl älg som rådjur. Medelst omsorgsfull ringbarkning torde även slyet på sikt försvinna.

Denna ljunghed växer på ett tunt täcke av vittringsgrus, varför skärning med röjsåg vore att föredra.

Den norra delen är mer hållmarksljunghed varför det även här torde vara motiverat med skärning.

Kontinuerliga åtgärder: Rensning av sly snarast och därefter
med 2-3 års intervall
Ny röjning efter ca 10 år

Kloppås-Lövåsheden

Ljunghedspartierna är här så små att skärning rekommenderas. Dessutom bör några av de vackra, solitära tallarna sparas. Även här är nyligen viss rensning genomförd.

Kontinuerliga åtgärder: Rensning av sly snarast och därefter med 2-3
års intervall
Ny röjning (alt skärning) efter ca 10 år

Övriga anmärkningar

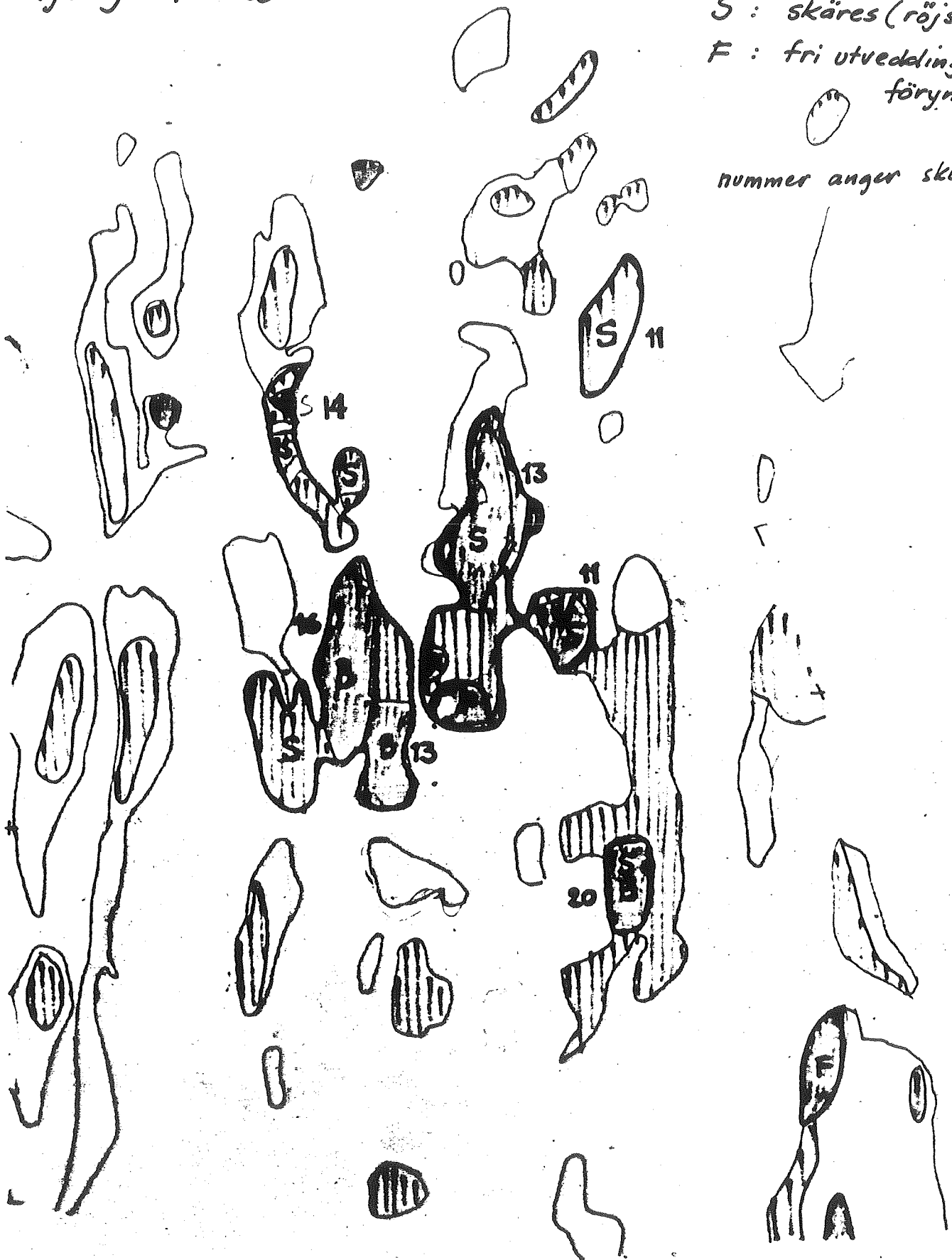
Den relativt täta ljungheden på Västerbergets västsida bör få fritt utveckla sig och genomgå självföryngring. Ur vetenskaplig synpunkt är detta väl motiverat.

Jämför åtgärdsbeskrivningarna med efterföljande karta.

Föryngringsplan över Ljunghedarna

B : brännes
 S : skäres (röjsåg)
 F : fri utvedding och
 föryngring

nummer anger skötselomr.

TIDSPLAN med prioritering av engångs- och underhållsåtgärder

Tidsplanen för åtgärder prioriteras enligt följande modell:

angelägenhetsgrad	1	:	göres snarast möjligt
"	2	:	göres inom 1 år (gäller engångsåtg.) göres under året (gäller underhållsåtg.)
"	3	:	göres inom 2 år
"	4	:	göres inom 5 år
"	5	:	göres vid behov

obs ! underhållsåtgärder som fått en 1:a, 2:a eller 3:a åtgärdes första gången enligt detta, men därefter med 3 - 5 års mellanrum.

Åtgärds kategorier:

gallring

röjning

underröjning

rensning

avverkning

anläggning exv. väg

restaurering exv. väg, vegetation

underhåll av väg, bro m.m.

övr. tillfälliga arbeten exv. vindfälle

E = engångsåtgärder

U = underhållsåtgärder